

Chabada, Michal: *Filozofické aspekty teológie Jána Dunska Scota*.

Bratislava : Univerzita Komenského, 2008. 127 s.

ISBN 978-80-223-2408-3

Michal Chabada, autor rozsahom nevelkej knižky *Filozofické aspekty teológie Jána Dunska Scota*, je na Slovensku pomerne dobre známy vo filozofických kruhoch ako odborník na stredovekú filozofiu, najmä na dielo Jána Dunska Scota. V rámci scholastickej filozofie sa jeho záujem sústreďuje aj na úzky vzťah filozofie a teológie, ktorý bol často veľmi plodný, no mal aj mnohé úskalia, pre ktoré niektorí filozofi či teológovia zažívali zo strany vtedajších cirkevných predstaviteľov nielen nepochopenie, ale aj perzekúcie v podobe zákazu vydávania ich diel.

Zámerom tejto publikácie je predstaviť teologickú koncepciu Jána Dunska Scota, a to tú jej časť, ktorá čerpá z filozofických zdrojov aristotelizmu. Chabada uvádza, že tento filozofický prúd predstavoval v období neskorej scholastiky pre kresťanskú teológiu „tvorivú výzvu“. V prvej kapitole sa autor venuje Scotovmu vyrovnávaniu sa s Aristotelovým chápaním prvej filozofie alebo metafyziky ktorá mala teologické ambície, keďže jej hlavným predmetom bolo „najvznešenejšie a najdokonalejšie“, teda „božské“ súcno. Scotus sa rozhoduje medzi dvoma hlavnými interpretáciami Aristotela, a to Avicennovou a Averroovou. Zatiaľ čo pre Avicennu je predmetom metafyziky pojem súcna a vrcholom metafyzického pýtania sa Boh, pre Averroa je Boh predmetom metafyziky a dôkazy o jeho existencii podáva fyzika. Scotus sa pridáva na stranu Avicennu, pričom pojem Boha ako nekonečného súcna predstavuje u neho most medzi metafyzikou a teológiou, ktoré tvoria komplementárnu jednotu. Práve v zásadne odlišnom chápaní pojmu súcna spočíva špecifický prínos Jána Dunska Scota. Zatiaľ čo aristotelovská i neskoršia tomistická tradícia zakladá metafyziku na analogickom a mnohoznačnom pojme súcna, Scotus sa zasadzuje za jeho jednoznačné chápanie. To má umožniť lepšiu zrozumiteľnosť teologickej reči založenej na metafyzickej špekulácii.

Scotus sa vyrovnáva aj s ďalšou výzvou, a to s ambíciou aristotelovskej metafyziky nahradiť teologické poznanie vychádzajúce zo zjavenia poznaním dosiahnuteľným čisto úsilím ľudského rozumu. Tým by sa teológia ako nadprirodzene zjavená náuka stala nepotrebnou, ako uvádza Chabada v druhej kapitole. Scotus však nesúhlasí s takýmto chápaním metafyziky a naopak zdôrazňuje nevyhnutnosť teológie pre väčšie zdokonalenie ľudskej prirodzenosti, ktorá bez jej pomoci nie je schopná isté pravdy obsiahnuť.

V tretej kapitole rozoberá Chabada Scotov pohľad na vedeckosť teológie. Teológia je v jeho chápaní skôr múdrosťou ako vedou. Vedecké

poznanie musí byť totiž podľa Aristotela isté, evidentné a dokazujúce pomocou sylogizmu, pričom jeho predmet musí byť nevyhnutný. Teológia však nie je schopná sama odvodiť nevyhnutné pravdy z evidentne poznávaných prvých princípov, lebo nedisponuje priamym vhladom. Preto je odkázaná na zjavenie a vieru. Ani obsahy jej termínov a princípy nemožno pochopiť z evidencie jej predmetu, a teda nemôže byť vedou v aristoteľovskom zmysle. Jej istota a evidentnosť sa odvádza z toho, že jej predmetom je Boh, ktorý s evidenciou a istotou poznáva nevyhnutné, ale aj kontingentné skutočnosti. (Blažení len v tej miere, ako im Boh umožňuje poznať.) Scotus rieši túto dilemu tak, že definuje teológiu nie ako teoretickú, ale ako praktickú vedu. Jej „praktickosť“ však nespočíva v smerovaní k uskutočneniu teoretického poznania v praxi, ale súvisí so samotným vzbudeným úkonom vôle (*actus elictus voluntatis*), aj keď po ňom nenasleduje prikázaný úkon vôle (*actus imperatus voluntatis*). Vôľa je totiž podľa Scota tou najdokonalejšou mohutnosťou, ktorej zásadnou vlastnosťou je sloboda. Praktickosť vedy spočíva v prirodzenosti predmetu, na ktorý sa vzbudený úkon vôle vzťahuje, pretože práve v nej obsiahnuté ciele určujú, či ide o prax, alebo nie. Zatiaľ čo napríklad predmet geometrie v nás neprebúda nijaké rozhodnutia vôle, Boh, ktorý je predmetom teológie, v nás nutne vyvoláva určité vôľové postoje, prejavujúce sa v našich vzťahoch k nemu i k našim blíznym. Teológii ako praktickej vede sa venuje piata kapitola Chabadovej knihy.

V hierarchii vied priznáva Scotus každej vede jej dôstojnosť, keďže princípy každej vedy sú v rámci nej rovnako isté. No teológia má v porovnaní s profánnymi vedami v Dunsovom chápaní väčšiu dôstojnosť, ako uvádza autor vo štvrtej kapitole. Cieľom teológie je totiž láska k Bohu a k blížnemu, nie rozšírenie teoretického poznania o Bohu. Preto má teológia zmysel len ako „žitá teológia“ a slúži na väčšie zdokonalenie človeka, ukazujúc mu zmysel i cieľ celého poznania. Hoci niektorí obviňujú Scota z otvorenia cesty pre fideizmus, popierajúci potrebu rozumového bádania, Chabada to odmieta. Scotus totiž kladie dôraz na presné vymedzenie pojmov, platnosť premís a logickú prísnosť sylogizmov v teológii, čím potvrdzuje nutnosť rozumových postupov.

Podrobný a jasný výklad náuky Jána Dunska Scota – nielen vzhľadom na teológiu –, ktorý podáva Michal Chabada, je zaiste veľkým prínosom pre slovenské prostredie, kde názory tohto stredovekého učenca nie sú ešte veľmi známe. Zrejme to bolo aj cieľom autora pri písaní publikácie *Filozofické aspekty teológie Jána Dunska Scota*. Problémy, ktorými sa Scotus – a teda aj Chabada – zaoberá, trápia filozofov i teológov aj dnes: aké je postavenie filozofie a teológie v rámci ostatných vied, aká je ich metóda, predmet i cieľ. Bolo by preto zaujímavé pokúsiť sa naznačiť, či je možné Scotove argumenty využiť aj v dnešnej diskusii. Na to môžu poslúžiť originálne syntézy a závery, ktoré autor podáva. Poukazuje napríklad na dva paradoxy, vyplývajúce zo Scotovej analýzy kresťanského posolstva. Hoci má človek prirodzenú túžbu po poznaní Boha, môže ho spoznať len

tak, že sa mu sám Boh dá spoznať. Rovnako je Božia spolupráca nevyhnutná aj pri zdokonaľovaní ľudskej prirodzenosti, z čoho je možné vyvodiť dôležitý odkaz Dunsca Scota nielen vzhľadom na význam teológie, ale aj na bežný život každého z nás.

Ing. Mgr. Mária Spišiaková
Teologická fakulta Trnavskej univerzity
Kostolná 1, P. O. Box 173
814 99 Bratislava